วารสารบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2568)

JMS-UBU
Journal of Management Science, Ubon Ratchathani University

พลังข้ามรุ่น: บทเรียนจากงานบริการวิชาการผ่านโครงการอาสาสมัครเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

Intergenerational Power: Lessons from Academic Service through a Volunteer Program for Sustainable Community Development

ศรีสุข มงกุฎวิสุทธิ์
Srisuk Mongkutvisut
วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Puey Ungphakorn School of Development Studies, Thammasat University
E-mail: srisuk.m@psds.tu.ac.th

Received: 1 มกราคม 2568
Revised: 14 เมษายน 2568
Accepted: 30 เมษายน 2568

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้นำเสนอแนวคิด “พลังข้ามรุ่น” ซึ่งบูรณาการการเรียนรู้ระหว่างวัย ทุนทางสังคม และการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ผ่านโครงการอาสาสมัครในพื้นที่คุ้งบางกระเจ้า โดยผู้สูงวัยและนักศึกษาได้ร่วมกิจกรรมฐานเรียนรู้ 5 ด้าน ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรในชุมชน โดยมีผู้สูงอายุถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างนวัตกรรมร่วม กระบวนการดังกล่าวส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความไว้วางใจ และความร่วมมือข้ามวัย นำไปสู่การลดช่องว่างระหว่างวัยและเสริมสร้างทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง

ผลลัพธ์สะท้อนการพัฒนาชุมชนยั่งยืนใน 3 มิติ ได้แก่ เศรษฐกิจ (สร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนและกิจกรรมท่องเที่ยวรายได้หมุนเวียน) สังคม (สร้างเครือข่ายข้ามรุ่นและระบบถ่ายทอดความรู้) และสิ่งแวดล้อม (ตระหนักถึงการอนุรักษ์ผ่านการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า) ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยมีบทบาทสำคัญในการเป็นพื้นที่กลางเชื่อมโยงคนต่างวัย พัฒนาหลักสูตรที่ตอบโจทย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงการส่งเสริมให้การเรียนรู้ข้ามรุ่นเป็นพันธกิจเชิงรุกด้านบริการวิชาการของสถาบันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ข้ามรุ่นในชุมชน การพัฒนาหลักสูตรมัคคุเทศก์ข้ามรุ่น และการผลักดันแนวคิดพลังข้ามรุ่นเป็นแนวนโยบายระดับประเทศ เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีพลังและยั่งยืน ซึ่งจะเป็นรากฐานของสังคมที่เกื้อกูล เข้าใจ และอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุลในทุกช่วงวัย

คำสำคัญ: พลังข้ามรุ่น, การพัฒนาชุมชน, การเรียนรู้ระหว่างวัย, ความยั่งยืน, ภูมิปัญญาท้องถิ่น

Abstract

This article presents the concept of intergenerational power, which integrates intergenerational learning, social capital, and participatory community development through a volunteer program in Bang Kachao, Thailand. Elderly community members and university students participated in five community-based learning stations, where local elders transmitted traditional knowledge and co-created innovative practices. This process fostered mutual knowledge exchange, trust-building, and cross-generational collaboration, effectively narrowing the generational gap and strengthening social capital within the community.

The findings highlight sustainable community development across three dimensions: economic (developing unique local products and eco-tourism to generate circulating income), social (establishing intergenerational networks and systems of knowledge transfer), and environmental (promoting resource-conscious practices and environmental stewardship). The university plays a crucial role as a bridging space across generations, developing lifelong learning curricula and institutionalizing intergenerational learning as part of its proactive academic service mission.

Policy recommendations include establishing community-based intergenerational learning centers, developing intergenerational tour guide programs, and promoting the concept of intergenerational power as a national policy framework to support an aging society. Such initiatives lay the foundation for a more inclusive and compassionate society, where all generations coexist in balance and mutual understanding.

Keywords: Intergenerational Power, Community Development, Intergenerational Learning, Sustainability, Local Wisdom

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในสังคมเป็นประเด็นสำคัญที่สถาบันอุดมศึกษาต้องให้ความสำคัญในฐานะหน่วยงานที่มีพันธกิจด้านการบริการวิชาการแก่สังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในฐานะสถาบันการศึกษาชั้นนำที่ยึดมั่นในปณิธาน "การเป็นมหาวิทยาลัยของสังคม" ในฐานะแหล่งผลิตบุคลากรของชาติที่มีจิตสาธารณะเป็นที่พึ่งของประชาชน ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาผ่านการบูรณาการองค์ความรู้ทางวิชาการเข้ากับการพัฒนาชุมชนภายใต้หลักความอย่างยั่งยืน (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2567) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการสร้างความร่วมมือระหว่างคนต่างวัย หรือ "พลังข้ามรุ่น"

สังคมไทยกำลังเผชิญความท้าทายจากการเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ และช่องว่างระหว่างวัยที่เพิ่มขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2566) การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและคนรุ่นใหม่จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (United Nations, 2023) โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาชุมชนและเมืองที่ยั่งยืน พระวิมานคมฺภีรปญฺโญ และ ภานุวัฒน์ สิงห์คำป้อง (2567) ได้เสนอว่าการจัดการสังคมผู้สูงอายุแบบมีส่วนร่วมของชุมชนฐานรากเป็นแนวทางสำคัญในการรองรับสังคมสูงวัย โดยต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน รวมถึงสถาบันการศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างวัยและการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในสังคมไทยที่มีวัฒนธรรมการเคารพผู้อาวุโสและการเกื้อกูลระหว่างวัย (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2566) การเชื่อมโยงระหว่างคนรุ่นใหญ่ หรือผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์และภูมิปัญญา กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่มีพลังและความคิดสร้างสรรค์ จึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ซึ่ง ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ (2565) ได้จัดทำชุดความรู้ที่มุ่งสู่ภาวะการสูงวัยอย่างมีพลัง เป็นการศึกษาออกแบบชุดความรู้สำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุ ท่ามกลางสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกเข้าสู่ยุควิถีชีวิตใหม่ (New Normal Era) ซึ่งเป็นยุคแห่งการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตในทุกมิติ ทั้งสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และการสื่อสาร ซึ่งการเปลี่ยนผ่านนี้ส่งผลกระทบต่อประชากรทุกกลุ่มอายุ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ต้องเผชิญกับความท้าทายในการปรับตัวเข้าสู่สังคมดิจิทัลและวิถีการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนไป

การศึกษาการสร้างเสริมพลังในผู้สูงอายุผ่านการทำงานอาสาสมัครของ พรรณธิภา เอี่ยมสิริปรีดา, อัจศรา ประเสริฐสิน และ นริสรา พึ่งโพธิ์สภ (2560) พบว่า การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้และทำงานอาสาสมัครช่วยเสริมสร้างคุณค่าในตนเองและลดความรู้สึกโดดเดี่ยว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฑารัตน์ แสงทอง (2565) ที่พบว่า บทบาทอาสาสมัครช่วยสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุมีความสุขและสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น นอกจากนี้ ปัญจ์ปพัชรภร บุญพร้อม และพิมพ์นภัส ภูมิกิตติพิชญ์ (2567) ยังเสนอว่า การพัฒนาการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้สูงอายุกับคนในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าในปัจจุบันมีการจัดบริการโรงเรียนผู้สูงอายุและโครงการกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ แต่การดำเนินงานแบบเดิมที่เน้นเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุอาจไม่เพียงพอสำหรับการตอบสนองความซับซ้อนของสังคมยุคใหม่ การสร้าง "พลังข้ามรุ่น" จึงเป็นแนวทางสำคัญในการเชื่อมโยงภูมิปัญญาของผู้สูงอายุเข้ากับความรู้และทักษะของคนรุ่นใหม่ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แบบสองทิศทางที่ช่วยให้ทุกฝ่ายปรับตัวและพัฒนาไปด้วยกัน การมีส่วนร่วมข้ามรุ่นนี้ไม่เพียงช่วยแก้ไขปัญหาความโดดเดี่ยวและช่องว่างทางเทคโนโลยีของผู้สูงอายุ แต่ยังเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์และภูมิปัญญาที่มีคุณค่า ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและครอบคลุมทุกช่วงวัยในสังคม

การเลือกศึกษาพื้นที่คุ้งบางกระเจ้าที่มีความหลากหลายทางนิเวศวิทยาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะระบบนิเวศพิเศษที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำสามประเภท (น้ำจืด น้ำเค็ม น้ำกร่อย) และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ขณะที่ชุมชนกำลังเผชิญความท้าทายในการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, ม.ป.ป.) การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นการบูรณาการแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัย ทุนทางสังคม และการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม การนำเสนอแนวทางการสร้าง “พลังข้ามรุ่น” โดยบูรณาการองค์ความรู้ทางวิชาการเข้ากับการปฏิบัติจริงของงานบริการวิชาการในพื้นที่ ผ่านกระบวนการและกิจกรรมที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมสมัยใหม่ ที่เป็นการผสานพลังผู้สูงอายุและนักศึกษาที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการนี้ ต่างมี

เป้าหมายร่วมกันในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และออกแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการบริการวิชาการของสถาบันการศึกษาที่เน้น “การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมควบคู่กับการสร้างความร่วมมือระหว่างภาควิชาการและชุมชน” (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2567)

การใช้พลังข้ามรุ่นจึงกลายเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างสมดุลในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยกรอบแนวคิดที่ผสานการเรียนรู้ระหว่างวัย การเสริมสร้างทุนทางสังคม และการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม กระบวนการนี้มิได้หยุดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้หรือประสบการณ์เท่านั้น หากยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ การพัฒนากิจกรรมร่วมกัน การจัดระบบภูมิปัญญาท้องถิ่นให้นำไปใช้ต่อยอดเป็นนวัตกรรมทางสังคม และการขยายผลสู่การพัฒนาชุมชนในระยะยาว ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนบทบาทสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาในฐานะผู้จัดกระบวนการบริการวิชาการเพื่อสังคม ที่ไม่เพียงสร้างคุณค่าเชิงวิชาการ แต่ยังมีส่วนขับเคลื่อนการพัฒนาที่มุ่งสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อนำเสนอแนวคิดการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนผ่านการสร้างพลังข้ามรุ่น โดยการบูรณาการแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัย ทุนทางสังคม และการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการและรูปแบบการสร้างพลังข้ามรุ่นผ่านผ่านโครงการอาสาสมัครเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้พลังข้ามรุ่นในการพัฒนาชุมชน ที่เชื่อมโยงมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล

กระบวนการวิเคราะห์และการนำเสนอในบทความ

บทความวิชาการนี้จัดทำขึ้นโดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพจากหลากหลายแหล่ง เพื่อสร้างความเข้าใจในแนวคิด "พลังข้ามรุ่น" และหาแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน โดยเนื้อหาของบทความพัฒนาขึ้นจากกระบวนการดังนี้

การรวบรวมข้อมูล ข้อมูลที่ใช้ในบทความมาจาก 2 ส่วนหลัก ส่วนแรกเป็นเอกสารและแนวคิดทางวิชาการ ได้แก่ข้อมูลแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้ระหว่างวัย (Intergenerational Learning) ทุนทางสังคม (Social Capital) และการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Community Development) ที่สืบค้นได้จากงานวิจัย หนังสือ และบทความที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์

ข้อมูลส่วนที่สองเป็นกรณีศึกษาจากโครงการทำงานอาสาสมัคร เป็นข้อมูลเชิงปฏิบัติที่รวบรวมนำเสนอจากการมีส่วนร่วมจัดโครงการบริการวิชาการที่ใช้พลังของผู้สูงวัยและนักศึกษามาทำงานอาสาสมัครร่วมกัน ซึ่งจัดขึ้นในพื้นที่คุ้งบางกระเจ้า ซึ่งมีแกนนำชุมชนมาเป็นวิทยากรแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการรวบรวมข้อมูลในโครงการนี้ประกอบด้วย การสังเกตการณ์โดยตรงในกิจกรรมการเรียนรู้ในฐานการเรียนรู้ 5 ฐาน ที่เป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของชุมชนที่มีความสมบูรณ์และความหลากหลายของระบบนิเวศ และกิจกรรมถอดบทเรียนนำเสนอแนวคิดพัฒนาชุมชน โดยผู้เขียนใช้การสนทนาแบบไม่เป็นทางการกับกลุ่มผู้สูงวัยและนักศึกษา เพื่อรับฟังความคิดเห็นและประสบการณ์ การถอดบทเรียนหลังสิ้นสุดโครงการ

การวิเคราะห์ดำเนินการโดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและสนทนาในพื้นที่ได้นำมาวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ตามแนวคิดสำคัญ เช่น การเรียนรู้ระหว่างวัยและการพัฒนาทุนทางสังคม การบูรณาการข้อมูลเชิงแนวคิดและเชิงปฏิบัติ แนวคิดทางวิชาการที่ศึกษาได้รับการนำมาประกอบกับข้อมูลจากกรณีศึกษา เพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติจริง วิเคราะห์ความสำคัญของทุนทางสังคมที่เกิดจากการเรียนรู้ระหว่างวัยในชุมชน การนำเสนอเนื้อหา

ข้อมูลและผลการวิเคราะห์ถูกนำเสนอในรูปแบบที่เน้นความชัดเจนและการสังเคราะห์ เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดและกรณีศึกษา ตัวอย่างเช่น การแสดงให้เห็นว่า "พลังข้ามรุ่น" สามารถลดช่องว่างระหว่างวัยและสร้างความเข้มแข็งในชุมชนได้อย่างไร การวิเคราะห์ผลกระทบของกิจกรรม เช่น การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ให้ชุมชน และการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ข้อจำกัดของกระบวนการแม้ว่าการสังเกตการณ์และการสนทนาแบบไม่เป็นทางการจะให้ข้อมูลเชิงลึกที่เป็นประโยชน์ แต่ยังไม่ได้มีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณอาจทำให้บทความนี้เหมาะสำหรับการให้ข้อเสนอเชิงแนวคิดและข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติมากกว่าการยืนยันผลลัพธ์เชิงสถิติ

แนวคิดในการศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษานี้ใช้กรอบแนวคิดเชิงบูรณาการ 3 ด้าน ได้แก่ **การเรียนรู้ระหว่างวัย** (Intergenerational Learning), **ทุนทางสังคม** (Social Capital) และ **การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม** (Participatory Community Development) ซึ่งส่งเสริมและเชื่อมโยงกันเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการสร้าง “พลังข้ามรุ่น” (Intergenerational Power) ในบริบทการบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

1. **การเรียนรู้ระหว่างวัย** (Intergenerational Learning)

การเรียนรู้ระหว่างวัย หมายถึง กระบวนการที่คนต่างวัยมีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และค่านิยมระหว่างกันอย่างมีความหมาย (Newman & Hatton, 2008) แนวคิดนี้เน้นการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างวัย การเคารพซึ่งกันและกัน และการพัฒนาความสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมที่มีปฏิสัมพันธ์ เช่น การทำงานอาสาสมัครหรือกิจกรรมในชุมชน ในการเรียนรู้ระหว่างวัยยังช่วยให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาและการเสริมสร้างทักษะใหม่ร่วมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและลดช่องว่างระหว่างวัย

2. **ทุนทางสังคม** (Social Capital)

ทุนทางสังคม คือ ความสามารถของบุคคลหรือชุมชนในการสร้างความร่วมมือ ความไว้วางใจ และเครือข่ายที่เกื้อกูลกันเพื่อประโยชน์ร่วม (Lin, 2001) โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ Bonding Capital ความสัมพันธ์ในกลุ่มใกล้ชิด เช่น ครอบครัว Bridging Capital เครือข่ายที่เชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่าง ๆ Linking Capital ความเชื่อมโยงกับสถาบันหรือภาคส่วนภายนอก กิจกรรมข้ามรุ่น เช่น การทำงานร่วมกันของผู้สูงอายุและเยาวชน ช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคมเหล่านี้ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม (Portes, 1998) กลุ่มผู้สูงอายุยังใช้ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทุนสัญลักษณ์ในการดำเนินกิจกรรมด้านผู้สูงวัยและกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในท้องถิ่น กลุ่มผู้สูงอายุยังนำการรวมกลุ่มมาใช้ต่อรองอัตลักษณ์ความเป็นผู้สูงวัย กล่าวคือผู้สูงอายุไม่ใช่ “วัยพึ่งพิง” แต่เป็นผู้ที่มีศักดิ์ศรี มีคุณค่าต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม (ปณิธี บราวน์, 2557)

3. **การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม** (Participatory Community Development)

แนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมมุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่การระบุปัญหา วางแผน ดำเนินการ และประเมินผล (Chambers, 1994) การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมต้องสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ และการเสริมพลังให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว ซึ่งต้องมีทุนทางสังคมของชุมชน ประชาชน ผู้นำ กลุ่มกิจกรรมในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เงิน หรือแม้การมีเครือข่ายความร่วมมือล้วนเป็นฐานในการหนุนเสริมการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

การบูรณาการแนวคิดสู่กรณีศึกษาการสร้างพลังข้ามรุ่นผ่านโครงการบริการวิชาการ

ส่วนนี้ได้นำเสนอเชื่อมโยงกรอบแนวคิด การเรียนรู้ระหว่างวัย ทุนทางสังคม และการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม กับการดำเนินโครงการบริการวิชาการที่มีกิจกรรมนำคน 2 วัย (ผู้สูงอายุ และ นักศึกษา) มาร่วมเรียนรู้งานอาสาสมัครในชุมชน โดยมีการวิเคราะห์กิจกรรม รูปแบบความร่วมมือระหว่างวัย และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในมิติต่างๆ

1. ภาพรวมโครงการและบริบทของพื้นที่คุ้งบางกระเจ้า

การเลือกศึกษาพื้นที่คุ้งบางกระเจ้ามีความเหมาะสม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางนิเวศวิทยาและวัฒนธรรม และระบบนิเวศที่สมบูรณ์เป็นพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลจาก 3 น้ำ น้ำจืด น้ำเค็ม น้ำกร่อย และมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอด ในขณะที่ชุมชนกำลังเผชิญความท้าทาย ในการรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนาเมือง การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นการบูรณาการแนวคิด การเรียนรู้ระหว่างวัย ทุนทางสังคม และการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ผ่านกิจกรรมที่เชื่อมโยงผู้สูงอายุและนักศึกษา ในฐานะอาสาสมัครร่วมเรียนรู้กับ กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่คุ้งบางกระเจ้าซึ่งทำหน้าที่เป็นวิทยากรถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำลูกประคบ การนวด การเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศป่า การทำผ้ามัดย้อมจากสีธรรมชาติและการทำปุ๋ยหมัก จากเศษใบไม้ในป่า

2. กิจกรรมสร้างพลังข้ามรุ่น: รูปแบบและกระบวนการ

กิจกรรมที่ 1 กิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัยเพื่อการลดช่องว่างระหว่างวัยผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยชุมชนได้จัดฐานการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการที่สะท้อนการบูรณาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้อาสาสมัครที่มีการแบ่ง 4 กลุ่ม โดยสมาชิกในกลุ่มมีส่วนผสมระหว่างนักเปลี่ยนแปลงสังคมรุ่นใหญ่ (ผู้สูงอายุ) 7-8 คน และนักศึกษาอาสาสมัคร กลุ่มละ 3-4 คนโดยกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน ภายในกลุ่มที่จะต้องดูแลกันและกันเวียนไปเรียนรู้ให้ครบทั้ง 5 กิจกรรมหลัก ได้แก่

ฐานการเรียนรู้ 1 กิจกรรมฐานการเรียนรู้ เช่น การทำผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติและการทำปุ๋ยชีวภาพเป็นตัวอย่างของการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมใหม่ ช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างวัย และสร้างความเข้มแข็งในชุมชน

ฐานการเรียนรู้ 2 การทำลูกประคบสมุนไพร กิจกรรมนี้เน้นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้วัตถุดิบธรรมชาติ เช่น มะกรูด ตะไคร้ ขมิ้น และไพร เพื่อสร้างลูกประคบสมุนไพรที่ช่วยบรรเทาอาการปวดเมื่อยและส่งเสริมการผ่อนคลาย สะท้อนการผสมผสานองค์ความรู้พื้นบ้านในการดูแลสุขภาพ

ฐานการเรียนรู้ 3 การทำปุ๋ยจุลินทรีย์ผง กิจกรรมนี้ใช้ใบไม้ทับถมผสมกับรำข้าว น้ำตาลทราย และหัวเชื้อจุลินทรีย์เพื่อผลิตปุ๋ยผงที่สามารถใช้บำรุงดินหรือกำจัดกลิ่นในท่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ สะท้อนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ฐานการเรียนรู้ 4 การนวดบำบัดด้วยสมุนไพรธรรมชาติ กิจกรรมนวดเท้าโดยใช้สมุนไพรพื้นบ้าน เช่น ขมิ้น ไพร และพิลังกาสา ช่วยลดอาการปวดเมื่อย บรรเทาอาการอักเสบ และกระตุ้นการไหลเวียนโลหิต กิจกรรมนี้แสดงถึงภูมิปัญญาชุมชนในการส่งเสริมสุขภาวะ

ฐานการเรียนรู้ 5 การเดินป่าเรียนรู้ระบบนิเวศ กิจกรรมนี้จัดขึ้นในป่าสวนเกดน้อมเกล้า พื้นที่สีเขียวที่พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศ โดยมีชาวบ้านเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้พื้นถิ่น เช่น ต้นพิลังกาสา และระบบนิเวศที่สมบูรณ์ สะท้อนถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติในชุมชนเมือง

กิจกรรม 2 การระดมสมองและถอดบทเรียนเพื่อนำเสนอแนวคิดการพัฒนาชุมชน ของทั้ง 4 กลุ่ม ได้แสดงให้เห็นถึงการประยุกต์ใช้พลังข้ามรุ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน โดยชื่อกลุ่มทั้ง 4 ("ยังเด้ง" "ยังไม่หยุด" "ยังเก๋า" และ "ยังดี") สะท้อนถึงแนวคิดของการมีพลังร่วมและการยอมรับกันระหว่างคนต่างวัย

จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากทั้ง 4 กลุ่ม พบว่ามีประเด็นสำคัญร่วมกัน 5 ประการ ได้แก่

1) การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวที่ผสมผสานมิติสุขภาพ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยดึงจุดเด่นของระบบนิเวศพิเศษในพื้นที่คุ้งบางกระเจ้าที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำสามประเภท (น้ำจืด น้ำเค็ม น้ำกร่อย) และความหลากหลายทางชีวภาพโดยเฉพาะต้นพิลังกาสา

2) การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมการตลาดสมัยใหม่ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรพื้นบ้าน ควบคู่กับการใช้สื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์ม TikTok ในการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย

3) การสร้างคุณค่าร่วมระหว่างชุมชนและสิ่งแวดล้อม ผ่านแนวคิด "ลมหายใจแห่งชีวิต" และโครงการติดตามคาร์บอนเครดิต ที่เชื่อมโยงการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียวกับสุขภาพและเศรษฐกิจชุมชน

4) การพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนทุกช่วงวัย ผ่านโครงการมัคคุเทศก์น้อยและมัคคุเทศก์อาสา ที่สร้างการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้และสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์

5) การวางแผนธุรกิจที่ยั่งยืน โดยคำนึงถึงการวิเคราะห์ SWOT ของพื้นที่ และการวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

การสังเคราะห์ข้อมูลจากการนำเสนอของทั้ง 4 กลุ่ม สะท้อนให้เห็นว่าพลังข้ามรุ่นสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลระหว่างการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมและการสร้างนวัตกรรมใหม่ การสร้างรายได้และการรักษาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการพัฒนาที่คำนึงถึงความต้องการของคนทุกช่วงวัยในชุมชนกิจกรรมที่ 2 การระดมสมองถอดบทเรียนและนำเสนอแนวคิดการพัฒนาชุมชน เป็นการหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างผู้สูงวัยและคนรุ่นใหม่

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการนำเสนอของผู้เข้าร่วมโครงการสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการบูรณาการแนวคิดทางวิชาการด้านการท่องเที่ยวและการพัฒนาชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืนสอดคล้องกับบริบทของชุมชน และตอบสนองต่อแนวโน้มการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ข้อเสนอจากการระดมสมองของทุกกลุ่มล้วนสะท้อนแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development) ที่มุ่งสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน ผลการดำเนินโครงการอาสาสมัครเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน แสดงให้เห็นว่าแนวคิดพลังข้ามรุ่นสามารถพัฒนาเป็นโมเดลใหม่ที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนต่างวัย โดยกิจกรรมฐานเรียนรู้ที่ออกแบบมาเฉพาะช่วยลดช่องว่างระหว่างวัยและเพิ่มความเข้มแข็งของทุนทางสังคมในชุมชน โมเดลนี้มีศักยภาพในการนำไปต่อยอดในบริบทอื่น เช่น การพัฒนาชุมชนเมือง การออกแบบกิจกรรมสำหรับองค์กร หรือการพัฒนากลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมและช่วงวัย

3. การประยุกต์ใช้แนวคิดเชิงทฤษฎีในบริบทกรณีศึกษา

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาการสร้าง “พลังข้ามรุ่น” ซึ่งเป็นกลไกสำคัญสำหรับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผ่านการเชื่อมโยงแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัย ทุนทางสังคม และการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโครงการบริการวิชาการ ในพื้นที่คุ้งบางกระเจ้า ผลการศึกษาพบว่าการพัฒนาโดยใช้พลังข้ามรุ่นส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างคนต่างวัย สร้างเครือข่ายความร่วมมือที่แข็งแกร่งและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในมิติสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ กิจกรรมในโครงการ เช่น การทำผ้ามัดย้อม การอนุรักษ์ป่าชุมชน และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แสดงถึงการผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ตอบสนองต่อความ

ต้องการของชุมชน และนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ การดำเนินงานร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเยาวชนยังช่วยลดช่องว่างระหว่างวัย สร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน บทความเสนอว่าแนวทางนี้สามารถนำไปปรับใช้ในบริบทอื่น เพื่อสร้างการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

การนำเสนอรูปแบบการสร้าง "พลังข้ามรุ่น" ที่บูรณาการแนวคิดทางวิชาการกับประสบการณ์จากงานบริการวิชาการในพื้นที่คุ้งบางกระเจ้า ผ่านกิจกรรมที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับนวัตกรรม เพื่อพัฒนาแนวทางความร่วมมือระหว่างผู้สูงอายุและนักศึกษาที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับการบริการวิชาการยุคใหม่ที่เน้น "การพัฒนานวัตกรรมทางสังคมควบคู่กับการสร้างความร่วมมือระหว่างภาควิชาการและชุมชน" (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2567) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการใช้พลังข้ามรุ่นเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่เชื่อมโยงมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ตามกรอบแนวคิดในการศึกษาทั้งการบูรณาการแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัย ทุนทางสังคม และการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม นำไปสู่กระบวนการสร้างพลังข้ามรุ่นผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ การสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ การพัฒนากิจกรรมร่วมกัน การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างนวัตกรรมทางสังคม และการพัฒนาชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมต่อไป

พลังข้ามรุ่นบทเรียนจากงานบริการวิชาการผ่านโครงการอาสาสมัครเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นการศึกษาโดยเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดหลัก 3 ประการ คือ การเรียนรู้ระหว่างวัย ทุนทางสังคม และการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเหล่านี้เสริมพลังซึ่งกันและกันอย่างไร เช่น การเรียนรู้ระหว่างวัยช่วยสร้างทุนทางสังคมผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ขณะที่การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเปิดพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างวัยอย่างเป็นธรรมชาติ

องค์ประกอบสำคัญการสื่อสารแบบเปิดเผยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์อย่างอิสระ การสร้างความเชื่อมโยงสร้างความสัมพันธ์ที่มีความหมายระหว่างรุ่น การเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์โดยใช้กิจกรรมที่กระตุ้นการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น โครงการอาสาสมัครหรือการทำงานชุมชน มีประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้สูงวัยสามารถถ่ายทอดประสบการณ์และภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่ การสร้างชุมชนที่เข้มแข็งเกิดการเรียนรู้ระหว่างวัยช่วยส่งเสริมความร่วมมือและลดความขัดแย้งในชุมชน การพัฒนาทักษะและความรู้ร่วมกัน ด้วยการส่งเสริมทักษะใหม่ ๆ และสร้างแนวคิดในการพัฒนาชุมชนยั่งยืน

การเรียนรู้ระหว่างวัยเป็นพื้นฐานสำคัญที่เปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างผู้สูงอายุและเยาวชน (Newman & Hatton, 2008) กระบวนการนี้นำไปสู่การสร้างความเข้าใจและความเคารพซึ่งกันและกัน อันเป็นรากฐานของการสร้างทุนทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Putnam (1993) ที่ชี้ว่าความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมเป็นทรัพยากรสำคัญในการพัฒนาชุมชน

กระบวนการสร้างพลังข้ามรุ่นที่แสดงในกรอบแนวคิดประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างวัย การสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ การพัฒนากิจกรรมร่วมกัน การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างนวัตกรรมทางสังคม และการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน ตามกรอบแนวคิด การเรียนรู้ระหว่างวัยช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุนทางสังคม (Social Capital) แนวคิดนี้ได้รับการยืนยันในบริบทของโครงการที่ชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมที่ออกแบบมาอย่างเหมาะสมสามารถสร้างผลกระทบเชิงบวกทั้งในมิติของสังคมและเศรษฐกิจ

การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ การสร้างพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนระหว่างคนต่างวัยช่วยให้ผู้สูงอายุและคนรุ่นใหม่ได้แบ่งปันความรู้และมุมมองที่แตกต่างกัน ซึ่งเสริมสร้างทัศนคติและความเข้าใจที่ดีต่อกัน ลดช่องว่างระหว่างวัย และเพิ่มทักษะการสื่อสารข้ามรุ่น (Lynott & Merola, 2007) การสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ การมีความสัมพันธ์ที่แข็งแรงและความไว้ใจเป็นพื้นฐานของทุนทางสังคมที่ยั่งยืนในชุมชน การร่วมทำกิจกรรมช่วยให้เกิดการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างวัย สร้างความรู้สึกไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดการสนับสนุนกัน (Raynes & Rawlings, 2004) การพัฒนากิจกรรมร่วมกัน การพัฒนาโครงการที่ให้ทั้งผู้สูงอายุและคนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การฝึกฝนทักษะใหม่ๆ หรือการระดมสมองร่วมกันในการพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในโครงการ (Clark, McKague, Ramsden, & McKay, 2015) ซึ่งในการอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นระหว่างวัย จากผู้สูงอายุสู่คนรุ่นใหม่จะเป็นกลไกสำคัญในการรักษามรดกทางวัฒนธรรม โดยกระบวนการจัดฐานการเรียนรู้ที่ให้ผู้สูงอายุเป็นถ่ายทอดให้เยาวชนเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นในขณะเดียวกันผู้สูงอายุก็จะเห็นคุณค่าของประสบการณ์ที่สั่งสม

4. พลวัตและผลลัพธ์ของการสร้างพลังข้ามรุ่นในพื้นที่คุ้งบางกระเจ้า

การวิเคราะห์กระบวนการสร้างพลังข้ามรุ่นในพื้นที่คุ้งบางกระเจ้า เผยให้เห็นรูปแบบความร่วมมือที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งเกิดจากการผสานจุดแข็งของแต่ละช่วงวัย ตารางที่ 1 แสดงให้เห็นถึงกลไกการทำงานร่วมกันและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในหกมิติสำคัญ โดยสะท้อนการบูรณาการแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัย ทุนทางสังคม และการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม

ตารางที่ 1 พลวัตและผลลัพธ์ของการสร้างพลังข้ามรุ่นผ่านกิจกรรมฐานการเรียนรู้ในพื้นที่คุ้งบางกระเจ้า

มิติการพัฒนา	ประเด็นการวิเคราะห์	ลักษณะของความร่วมมือระหว่างวัย	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
มิติความรู้และภูมิปัญญา	1. การถ่ายทอดภูมิปัญญา (ฐานผ้ามัดย้อมและลูกประคบ)	- ผู้สูงอายุชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ชุมชน - นักเปลี่ยนแปลงสังคมรุ่นใหญ่และคนรุ่นใหม่เป็นผู้รับฟังและตั้งคำถาม	- ผสานองค์ความรู้ข้ามศาสตร์และข้ามวัย - เกิดความภูมิใจในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น - ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการจัดระบบ บันทึก และพัฒนาสู่นวัตกรรมร่วมสมัย
	2. การเรียนรู้เชิงปฏิบัติจากกิจกรรมทั้ง 5 ฐาน	- ทำงานร่วมกันในลักษณะพี่สอนน้อง น้องสอนพี่ เพื่อนสอนเพื่อน - มีการแบ่งหน้าที่ตามความถนัดในการเก็บข้อมูลเรียนรู้และถ่ายคลิปประกอบ	- เกิดการเรียนรู้แบบ Active Learning ที่มีประสิทธิภาพ - พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันข้ามวัย

มิติการพัฒนา	ประเด็นการวิเคราะห์	ลักษณะของความร่วมมือระหว่างวัย	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
			- สร้างความภาคภูมิใจในการทำงานร่วมกัน
มิติเศรษฐกิจและการสร้างมูลค่า	3. การสร้างคุณค่าทรัพยากรท้องถิ่น (ฐานนวด)	- ผู้สูงอายุในชุมชนแนะนำการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นมาสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม - อาสาสมัครช่วยคิดการแปรรูปเพิ่มมูลค่าและการตลาดใหม่ๆจากมุมมองของคนนอกชุมชน	- พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น - เพิ่มมูลค่าให้ทรัพยากรท้องถิ่นผ่านนวัตกรรมการบริการ - สร้างแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพทางการตลาด
	4. การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน	- ผู้สูงอายุในชุมชนแนะนำชุมชนและความท้าทายในการอยู่ร่วมกับระบบนิเวศที่สมบูรณ์ - นักเปลี่ยนแปลงสังคมรุ่นใหญ่และคนรุ่นใหม่ช่วยพัฒนารูปแบบกิจกรรม - ร่วมกันออกแบบเส้นทางท่องเที่ยว	- สร้างกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ - เพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้ที่ยั่งยืนให้ชุมชน - เกิดแนวคิดการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจสู่คนทุกวัยในชุมชน
มิติสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ	5. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ฐานปุ๋ยและฐานป่า)	- แบ่งปันความรู้เรื่องระบบนิเวศท้องถิ่น - ร่วมกันพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์ - สร้างจิตสำนึกร่วมกัน	- เกิดความตระหนักในคุณค่าของระบบนิเวศเฉพาะถิ่น - พัฒนาแนวทางการใช้ทรัพยากรหมุนเวียนอย่างยั่งยืน - สร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ข้ามรุ่นที่มีพลังในการขับเคลื่อน
มิติสังคมและเครือข่าย	6. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ	- เชื่อมโยงภาคีเครือข่ายในชุมชน - สร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้	- เกิดเครือข่ายการทำงานที่เชื่อมโยงคนต่างวัย - พัฒนาโมเดลการทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ

มิติการพัฒนา	ประเด็นการวิเคราะห์	ลักษณะของความร่วมมือระหว่างวัย	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
		- พัฒนาระบบการทำงานร่วมกัน	- สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนผ่านการหนุนเสริมซึ่งกันและกัน - เกิดพลังใจที่ต่างฝ่ายต่างเติมเต็มให้กันและกัน

จากตารางจะเห็นได้ว่าการสร้างพลังข้ามรุ่นในพื้นที่คุ้งบางกระเจ้าสะท้อนคุณลักษณะสำคัญสามประการของความร่วมมือระหว่างวัยที่มีคุณค่า ทำให้เห็นรูปแบบความร่วมมือที่เฉพาะตัว โดยการรวมจุดแข็งของแต่ละช่วงวัยเข้าด้วยกัน ทั้งภูมิปัญญาดั้งเดิมของผู้สูงอายุ ความคิดสร้างสรรค์ของคนรุ่นใหม่ และประสบการณ์ของนักเปลี่ยนแปลงสังคมรุ่นใหญ่ ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์เชิงบวกในหลายมิติ ซึ่งสามารถอธิบายเพิ่มเติมได้ดังนี้

1. มิติความรู้และภูมิปัญญา กิจกรรมฐานผ้ามัดย้อม ลูกประคบ และฐานการเรียนรู้อื่น ๆ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถถ่ายทอดความรู้และทักษะดั้งเดิมให้กับผู้เข้าร่วมรุ่นใหม่ และเกิดการตั้งคำถามและแลกเปลี่ยนความคิดร่วมกัน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ การผสานองค์ความรู้ข้ามศาสตร์และข้ามวัย การจัดระบบและบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำไปพัฒนานวัตกรรมร่วมสมัย รวมถึงสร้างความภาคภูมิใจและแรงจูงใจในการสืบสานวัฒนธรรมชุมชน นอกจากนี้ การเรียนรู้แบบ Active Learning จากการทำงานร่วมกันแบบพี่สอนน้อง น้องสอนพี่ และเพื่อนสอนเพื่อนช่วยพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันข้ามวัยและส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ

2. มิติเศรษฐกิจและการสร้างมูลค่า การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น การแปรรูปผลิตภัณฑ์หรือออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนมีโอกาสสร้างรายได้ที่ยั่งยืนและกระจายประโยชน์ทางเศรษฐกิจสู่ผู้เข้าร่วมทุกวัย การผสมผสานมุมมองของผู้สูงอายุและนักเปลี่ยนแปลงสังคมรุ่นใหม่ช่วยสร้างนวัตกรรมและวิธีการตลาดใหม่ ๆ ผลลัพธ์คือการเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

3. มิติสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ กิจกรรมฐานปุ๋ยและฐานป่าเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศท้องถิ่นและการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมของคนทุกวัยช่วยสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกัน และพัฒนาแนวทางอนุรักษ์ที่เหมาะสมต่อชุมชน ผลลัพธ์คือการสร้างเครือข่ายอนุรักษ์ข้ามรุ่นและขับเคลื่อนความยั่งยืนในระดับชุมชน

4. มิติสังคมและเครือข่าย การเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายและสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้เกิดโมเดลการทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ ขยายเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัย และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยเฉพาะการสร้างพลังใจและความรู้สึกว่าทุกฝ่ายเติมเต็มซึ่งกันและกัน

คุณค่าและความหมายของการสร้างพลังข้ามรุ่นในพื้นที่คุ้งบางกระเจ้า สะท้อน คุณลักษณะสำคัญของความร่วมมือระหว่างวัยที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ความสมดุลของอำนาจและการให้คุณค่าความรู้ที่แตกต่าง ทั้งภูมิปัญญาดั้งเดิมของผู้สูงอายุและความคิดสร้างสรรค์ของคนรุ่นใหม่ได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียม การมีเป้าหมายร่วมที่เป็นรูปธรรม เช่น การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนและการสร้างรายได้กระจายไปทุกวัย กระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์เชิงบวกและความผูกพันระหว่างผู้เข้าร่วมทุกช่วงวัย

ผลลัพธ์เหล่านี้สะท้อนถึง พลวัตของการสร้างพลังข้ามรุ่น ที่ไม่เพียงส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้และทักษะ แต่ยังขยายไปสู่ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนโดยรวม ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้เป็นความเชื่อมโยงและเสริมแรงซึ่งกันและกัน เมื่อชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ (มิติเศรษฐกิจ) ก็จะมีแรงจูงใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นต้นทุนสำคัญ (มิติสิ่งแวดล้อม) ขณะเดียวกัน การทำงานร่วมกันระหว่างวัยก็สร้างความเข้มแข็งทางสังคมและวัฒนธรรม (มิติสังคม) ซึ่งเป็นฐานรากของการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเป้าหมาย SDGs โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 11 (เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน) และเป้าหมายที่ 17 (ความร่วมมือเพื่อการพัฒนา)

5. บทเรียนที่ได้จากกระบวนการสร้างพลังข้ามรุ่น

การศึกษานี้ยังพบว่า การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงในพื้นที่ส่งผลให้นักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้และเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างชัดเจน จากการสนทนาและสังเกตการณ์ระหว่างกิจกรรม พบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งผู้สูงอายุและนักศึกษาเกิดการเปลี่ยนแปลงใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

ในมิติการเรียนรู้ระหว่างวัย การผสานความรู้ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแนวคิดสมัยใหม่ผ่านฐานการเรียนรู้ 5 ฐาน ได้ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ที่มีประสิทธิภาพ โดยผู้สูงอายุชุมชนได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาดั้งเดิม ขณะที่ผู้สูงอายุที่ไปร่วมกิจกรมนำความรู้ที่สะสมความเชี่ยวชาญหลากหลายสาขามาเรียนรู้ร่วมกับนักศึกษา และนักศึกษาก็ได้นำความรู้ด้านการตลาด การสื่อสาร และเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติระหว่างวัย โดยพบว่านักศึกษาเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น ขณะที่ผู้สูงอายุเปิดรับแนวคิดและมุมมองใหม่จากคนรุ่นหลัง

ในมิติทุนทางสังคม การทำงานร่วมกันในกลุ่มที่มีสมาชิกต่างวัยได้สร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจที่เป็นรากฐานของทุนทางสังคมที่แข็งแกร่ง การแบ่งกลุ่มกิจกรรมเป็น 4 กลุ่ม (ยังเด้ง ยังไม่หยุด ยังเก๋า ยังดี) ช่วยสร้างอัตลักษณ์ร่วมและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่งผลให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือที่ข้ามพ้นข้อจำกัดด้านอายุ

ในมิติการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม กระบวนการระดมสมองและถอดบทเรียนได้เปิดพื้นที่ให้ทุกช่วงวัยมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนอย่างเท่าเทียม ส่งผลให้เกิดแนวคิดการพัฒนาที่บูรณาการภูมิปัญญาดั้งเดิมกับนวัตกรรมสมัยใหม่ และตอบสนองความต้องการของทุกช่วงวัย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพลังของการมีส่วนร่วมข้ามรุ่นในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน

การศึกษานี้ยังพบว่า การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงในพื้นที่ส่งผลให้ผู้สูงอายุและนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งเป็นคนนอกชุมชน ได้มีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้และเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างชัดเจน จากการสนทนาและสังเกตการณ์ระหว่างกิจกรรม พบว่าผู้เข้าร่วมเกิดการเปลี่ยนแปลงใน 3 ประเด็นหลัก ได้แก่

1) การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ผู้สูงอายุและนักศึกษาได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความซับซ้อนและลึกซึ้ง เกิดความเข้าใจว่าความรู้ดั้งเดิมมีรากฐานจากการทดลองและพัฒนาผ่านประสบการณ์หลายชั่วอายุคน โดยเฉพาะการเรียนรู้เรื่องสมุนไพรท้องถิ่นและการย้อมผ้าสีธรรมชาติ ที่นักศึกษาแสดงความสนใจซักถามกับความละเอียดของขั้นตอนและความลึกซึ้งขององค์ความรู้

2) การเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ จากเดิมที่มองภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเพียง "ของเก่า" หรือ "ล้าสมัย" นักศึกษาเริ่มเห็นคุณค่าและความทันสมัยที่แฝงอยู่ในภูมิปัญญาเหล่านั้น โดยเฉพาะในช่วงการระดมสมองเพื่อพัฒนาแนวคิดการท่องเที่ยว นักศึกษาเสนอแนวทางการผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การ

ประยุกต์ใช้แนวคิด "อาบป่า" (Forest Bathing) กับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ซึ่งสะท้อนการมองเห็นคุณค่าของธรรมชาติและภูมิปัญญาในมิติใหม่

3) การเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม ผู้เข้าร่วมโครงการได้แสดงความสนใจในการสืบทอดและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านการเสนอตัวเป็นอาสาสมัครในโครงการอื่นๆ ต่อไป มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลติดต่อกับผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อขอคำแนะนำเพิ่มเติม และมีการนำความรู้ไปเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยใช้ภาษาและรูปแบบการนำเสนอที่เข้าถึงคนรุ่นใหม่

สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า กระบวนการเรียนรู้ข้ามรุ่นไม่เพียงแต่ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ แต่ยังช่วยเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของนักศึกษาและผู้สูงอายุจากภายนอกชุมชนให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ผลลัพธ์การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

จากผลการศึกษาที่พบว่าพลังข้ามรุ่นจะช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ทั้งการถ่ายทอดภูมิปัญญา การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ระยะยาวจะสามารถนำไปสู่การสร้างความยั่งยืนดังนี้

ด้านความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีเอกลักษณ์ เช่น ผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์สมุนไพร และการท่องเที่ยว One Day Trip สร้างการกระจายรายได้สู่คนทุกช่วงวัยในชุมชน โดยผู้สูงอายุมีบทบาทในการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ ขณะที่คนรุ่นใหม่มีบทบาทในการตลาดและการสื่อสาร ทำให้เกิดห่วงโซ่คุณค่าที่ครบวงจร (Complete Value Chain) และลดการพึ่งพารายได้จากภายนอก

ด้านความยั่งยืนทางสังคม การเรียนรู้ข้ามรุ่นไม่เพียงลดช่องว่างระหว่างวัย แต่ยังสร้างระบบการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ผ่านกลไกเช่น "มัคคุเทศก์น้อย" และ "นักเล่าเรื่องชุมชน" ทำให้เกิดการส่งต่อองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของทุนทางสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน การเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติของทั้งผู้สูงอายุและเยาวชนยังนำไปสู่การยอมรับซึ่งกันและกัน ทำให้ความขัดแย้งระหว่างวัยลดลง

ด้านความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม แนวคิด "ลมหายใจแห่งชีวิต" และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการอนุรักษ์ ได้ปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้กับคนทุกช่วงวัย การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า เช่น การทำปุ๋ยจุลินทรีย์จากใบไม้ทับถม และการใช้สีธรรมชาติในการย้อมผ้า ยังสะท้อนการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรที่มีอยู่โดยไม่ทำลายสมดุลของระบบนิเวศ

ความยั่งยืนทั้งสามมิตินี้ไม่ได้เกิดขึ้นแยกส่วน แต่เชื่อมโยงและเสริมแรงซึ่งกันและกัน เมื่อชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ (มิติเศรษฐกิจ) ก็จะมีแรงจูงใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นต้นทุนสำคัญ (มิติสิ่งแวดล้อม) ขณะเดียวกัน การทำงานร่วมกันระหว่างวัยก็สร้างความเข้มแข็งทางสังคมและวัฒนธรรม (มิติสังคม) ซึ่งเป็นฐานรากของการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเป้าหมาย SDGs โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 11 (เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน) และเป้าหมายที่ 17 (ความร่วมมือเพื่อการพัฒนา)

ด้านผลลัพธ์ของกิจกรรมชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการแนวคิดการเรียนรู้ระหว่างวัยและการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมสามารถลดช่องว่างระหว่างวัยและเสริมสร้างทุนทางสังคมในชุมชนได้ อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างในมุมมองและประสบการณ์ระหว่างคนสูงวัยกับคนรุ่นใหม่อาจนำไปสู่ความท้าทายที่ต้องการการพื้นที่และการออกแบบ

กิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนี้ผลลัพธ์ระยะยาว เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในชุมชน ยังอาจสะท้อนถึงความยั่งยืนในบริบทของ SDGs ร่วมกัน

ในมิติความยั่งยืนนี้เพื่อให้เห็นผลกระทบในระยะยาวอย่างมีประสิทธิภาพ หากมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษา องค์กรภาครัฐ และเอกชน ให้โครงการสามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ ก็จะสามารถสร้างความยั่งยืนให้โลกได้อย่างสมดุลมากขึ้น ผลการวิเคราะห์มิติต่างๆ ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การสร้างพลังข้ามรุ่นผ่านงานบริการวิชาการเป็นกระบวนการที่ต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายด้าน การบูรณาการมิติเหล่านี้เข้าด้วยกันจะช่วยสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม

ศักยภาพในการประยุกต์ใช้ในบริบทสากล

แนวคิด "พลังข้ามรุ่น" นี้ เมื่อพิจารณาเชื่อมโยงกับงานวิจัยต่างประเทศที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการเสริมต่อพลังคนสูงวัยกับคนรุ่นใหม่ในการพัฒนาชุมชนและสังคม งานวิจัยจากญี่ปุ่นพบว่าโปรแกรมข้ามรุ่นที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องไม่เพียงแต่เพิ่มความไว้วางใจแต่ยังสร้าง "ผลพลอยได้" (Spillover Effect) ที่ส่งผลดีต่อประชากรวัยกลางคนและคนในชุมชนโดยรวม ทำให้เกิดการเสริมสร้างความผูกพันและความร่วมมือในระดับชุมชน Murayama, Murayama, Hasebe, Yamaguchi, & Fujiwara, 2019) การศึกษาในเอเชียเสริมพบว่าการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างรุ่นช่วยลดอาการซึมเศร้าและความรู้สึกโดดเดี่ยวในผู้สูงอายุ พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะใหม่ อาทิ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกมีคุณค่าและเชื่อมต่อกับสังคมสมัยใหม่ได้ดีขึ้น (Liu, Topping, & Guo, 2024)

ประสบการณ์การดำเนินงานในมาเลเซียสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างโปรแกรมข้ามรุ่นที่ยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยการใช้พื้นที่ชุมชนที่หลากหลาย เช่น ศูนย์ศาสนา วิทยาเขต และศูนย์กิจกรรม ประกอบกับการสนับสนุนจากนโยบายภาครัฐ ทำให้โปรแกรมเหล่านี้สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างกว้างขวางและยั่งยืน (Samsudin, Ariffin, & Sapri, 2022) นอกจากนี้ งานวิจัยเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมยังให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความสำคัญของทักษะการสื่อสาร การปรับตัว และความเข้าใจในความแตกต่าง ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการทำงานข้ามรุ่นที่ประสบความสำเร็จ (Agbai & Oko-Jaja, 2024)

ในบริบทของประเทศที่มีระบบการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นทางการ Aikawa-Faure (2014) ได้ศึกษาระบบ "ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต" (Living National Treasures) ของญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ซึ่งเป็นการยกย่องและสนับสนุนศิลปินและช่างฝีมือที่เป็นผู้ถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ แนวคิดพลังข้ามรุ่นจากกรณีศึกษานี้สามารถเสริมระบบดังกล่าวโดยเพิ่มมิติของการมีส่วนร่วมของชุมชนและการบูรณาการกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งจะช่วยให้การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันและความต้องการของคนรุ่นใหม่มากขึ้น

จากหลักฐานงานวิจัยระหว่างประเทศและกรณีศึกษาในหลายบริบท แนวคิด "พลังข้ามรุ่น" แสดงให้เห็นถึงศักยภาพที่แข็งแกร่งในการเป็นกลไกสำคัญสำหรับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ต้องอาศัยการปรับให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านความแตกต่างทางวัฒนธรรม โครงสร้างสังคม และทรัพยากรที่มีอยู่ องค์ประกอบหลักที่มีศักยภาพในการถ่ายทอดข้ามวัฒนธรรม ได้แก่ กระบวนการสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้มีส่วนร่วม การหารูปแบบกิจกรรมที่ให้ทั้งรุ่นสูงอายุและรุ่นใหม่ได้แสดงศักยภาพ และการเชื่อมโยงกับประเด็นการพัฒนา

ที่ทั้งสองกลุ่มเห็นความสำคัญร่วมกัน ความสำเร็จของแนวคิดนี้ขึ้นอยู่กับการสร้างสมดุลระหว่างการเรียนรู้จากหลักฐานสากลกับการเคารพและใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนทุกวัยในชุมชนอย่างแท้จริง

บทบาทของมหาวิทยาลัยในการบริการวิชาการผ่านการบูรณาการพลังข้ามรุ่น

บทบาทมหาวิทยาลัยกับการสร้างพลังข้ามรุ่น เป็นโอกาสและความท้าทายในงานบริการวิชาการยุคเปลี่ยนผ่าน มหาวิทยาลัยในปัจจุบันกำลังเผชิญกับความท้าทายหลายประการที่เรียกร้องให้ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทและกระบวนทัศน์ในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพันธกิจด้านการบริการวิชาการแก่สังคม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่สร้างช่องว่างระหว่างวัย และความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรง ล้วนเป็นปัจจัยที่กดดันให้มหาวิทยาลัยต้องทบทวนบทบาทและแนวทางการทำงานของตนเอง

ในอดีต มหาวิทยาลัยมักถูกมองว่าเป็นสถาบันที่เน้นการผลิตบัณฑิตและการวิจัยเป็นหลัก โดยมีกลุ่มเป้าหมายหลักคือนักศึกษาในวัยเรียน อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของสังคมและความท้าทายที่เกิดขึ้นกำลังผลักดันให้สถาบันอุดมศึกษาต้องขยายขอบเขตการทำงานให้ครอบคลุมกลุ่มประชากรทุกช่วงวัย โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โครงการบริการวิชาการที่ศึกษาในบทความนี้แสดงให้เห็นถึงแนวทางที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยการสร้าง "พลังข้ามรุ่น" ผ่านกิจกรรมอาสาสมัครที่เชื่อมโยงผู้สูงอายุและนักศึกษา

จากประสบการณ์ในการดำเนินโครงการด้านบริการวิชาการ พบว่ามหาวิทยาลัยมีศักยภาพที่โดดเด่นในการเป็นพื้นที่กลางที่เชื่อมโยงคนต่างวัย ต่างความรู้ และต่างประสบการณ์เข้าด้วยกัน โดยสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นพลวัตและตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลาย การที่มหาวิทยาลัยมีทั้งทรัพยากรบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ องค์ความรู้ทางวิชาการ และเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่างๆ ทำให้สามารถออกแบบกิจกรรมบริการวิชาการที่บูรณาการองค์ความรู้ที่หลากหลายและตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนร่วมได้อย่างเหมาะสม

มุมมองใหม่ที่น่าสนใจต่อการศึกษานี้คือ การมองผู้สูงอายุไม่ใช่เพียงผู้รับบริการ แต่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์และถ่ายทอดความรู้ การใช้แนวคิด "พลังข้ามรุ่น" ทำให้เห็นว่าผู้สูงอายุมีศักยภาพและบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่สั่งสมมา ในขณะที่นักศึกษาสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัยช่วยลดช่องว่างและสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนต่างรุ่น

อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานดังกล่าวยังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งในแง่ของการปรับทัศนคติของบุคลากรในมหาวิทยาลัยให้เห็นความสำคัญของงานบริการวิชาการที่ครอบคลุมทุกช่วงวัย การจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณที่เหมาะสม รวมถึงการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของแต่ละกลุ่ม โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีความหลากหลายทั้งในด้านสุขภาพ การศึกษา และประสบการณ์

โอกาสสำคัญที่เห็นได้จากการดำเนินโครงการนี้คือ การที่มหาวิทยาลัยสามารถ "ริเริ่มและขยาย" บทบาทจากสถาบันการศึกษาทั่วไปไปสู่การเป็น "ศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต" (Lifelong Learning Hub) ที่เปิดโอกาสให้คนทุกวัยได้เข้ามาเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน นอกจากนี้ การพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุยังสามารถช่วยสร้างความหลากหลายในกลุ่มผู้เรียนและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบการศึกษาของ

มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในยุคที่สังคมไทยเผชิญกับปรากฏการณ์อัตราการเกิดลดลงและประชากรเข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อจำนวนนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาในอนาคต การเตรียมพร้อมด้วยการขยายกลุ่มผู้เรียนไปยังผู้สูงอายุจึงเป็นการสร้างฐานคลังทุนที่แข็งแกร่งเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและการวิจัยที่ครอบคลุมทุกกลุ่มวัยอย่างยั่งยืน

การเปลี่ยนผ่านของมหาวิทยาลัยไปสู่การเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาศักยภาพคนทุกวัย จำเป็นต้องสร้างทัศนคติและมุมมองใหม่ต่อบุคลากรทุกระดับ พร้อมๆ กับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับองค์กรที่ทำงานกับผู้สูงอายุ ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง การบูรณาการข้ามศาสตร์เป็นอีกมิติสำคัญที่สถาบันอุดมศึกษาต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและการสร้างสรรค์สังคมพหุวัยเป็นประเด็นเชิงซับซ้อนที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญจากหลากหลายสาขาวิชา ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาเป็นศูนย์กลางองค์ความรู้ที่สมบูรณ์แบบ

การพัฒนารูปแบบการบริการวิชาการที่เน้นการสร้างพลังข้ามรุ่นถือเป็นโอกาสสำคัญที่มหาวิทยาลัยจะได้ใช้ศักยภาพของตนเองในการตอบสนองต่อความท้าทายทางสังคมที่สำคัญ และในขณะเดียวกันก็เป็นการต่อยอดพันธกิจด้านการบริการวิชาการแก่สังคมให้มีความลึกซึ้งและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องตระหนักถึงทั้งโอกาสและข้อจำกัด วางแผนอย่างรอบคอบ และมีความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป

สรุปและข้อเสนอแนะ

บทความนี้นำเสนอแนวคิด "พลังข้ามรุ่น" ในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผ่านโครงการอาสาสมัครที่เชื่อมโยงผู้สูงวัยกับเยาวชนในพื้นที่คุ้งบางกระเจ้า โดยใช้กิจกรรมฐานเรียนรู้ 5 ด้านเป็นเครื่องมือส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างวัย การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างนวัตกรรมร่วม ก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างวัย ลดช่องว่างระหว่างวัย และส่งเสริมทุนทางสังคม บทความชี้ให้เห็นว่าแนวทางนี้สามารถพัฒนาเป็นโมเดลบริการวิชาการยุคใหม่ที่มีศักยภาพต่อยอดในบริบทอื่น เพื่อสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ภายใต้การใช้ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือสร้างพลัง

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1. ควรจัดทำ คู่มือกิจกรรมข้ามรุ่น ที่พัฒนาจากกิจกรรม 5 ฐานในโครงการ เพื่อใช้เป็นต้นแบบการออกแบบกิจกรรมชุมชนที่เน้นการเรียนรู้ระหว่างวัย
2. เสนอให้พัฒนารูปแบบการวัดผลการเรียนรู้ข้ามรุ่นเพื่อสะท้อนการเปลี่ยนแปลงเชิงทัศนคติและทุนทางสังคมของผู้เข้าร่วม
3. ส่งเสริมการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่บูรณาการแนวคิดข้ามศาสตร์กับการเรียนรู้ระหว่างวัย
4. ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลงานวิจัยและกรณีศึกษาที่เกี่ยวกับพลังข้ามรุ่นในประเทศไทย เพื่อเป็นคลังความรู้ในการต่อยอดองค์ความรู้ข้ามศาสตร์ที่จะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะต่องานบริการวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา

1. ควรออกแบบกิจกรรมบริการวิชาการที่ส่งเสริมการทำงานแบบ จับคู่ระหว่างผู้สูงวัยและนักศึกษา เพื่อเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเชิงลึกและเสริมสร้างทุนทางสังคมข้ามรุ่น

2. เสนอให้จัดกิจกรรมสะท้อนผลการเรียนรู้ในรูปแบบสร้างสรรค์ เช่น คลิปวิดีโอ นิทรรศการ หรืองานเขียน เพื่อให้ผู้เรียนสื่อสารกลับไปยังชุมชนต้นแบบ และสื่อสารสังคมเพื่อสร้างคุณค่าและความภาคภูมใจของชุมชน

3. ในระดับนโยบาย ควรกำหนดให้การออกแบบงานบริการวิชาการที่บูรณาการพลังข้ามรุ่นเป็น ตัวชี้วัดสำคัญในภารกิจทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เสนอให้สถาบันอุดมศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันจัดตั้ง “ศูนย์เรียนรู้ข้ามรุ่นชุมชน” ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในคุ้งบางกระเจ้า เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. พัฒนากลไกความร่วมมือระยะยาว เช่น การทำ MOU กับกลุ่มผู้สูงวัย เพื่อสร้างฐานข้อมูลภูมิปัญญาและเปิดโอกาสในการพัฒนานวัตกรรมร่วมกับนักศึกษา

3. ในระดับประเทศ เสนอให้กระทรวงการอุดมศึกษา และกระทรวงมหาดไทย บรรจุ “พลังข้ามรุ่น” เป็นแนวนโยบายหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมผู้สูงวัยและการพัฒนาเยาวชนร่วมกัน

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาและต่อยอด

1. ต่อยอดกิจกรรมในโครงการ เช่น ผ้ามัดย้อม ลูกประคบ ฯลฯ ให้เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนร่วมรุ่น ภายใต้แนวคิด “สร้างด้วยมือ สื่อด้วยใจ สองวัยหนึ่งชุมชน” เพื่อส่งเสริมรายได้และความภาคภูมิใจของทั้งสองวัย

2. พัฒนาหลักสูตรมัคคุเทศก์ข้ามรุ่น โดยผสมผสานการเล่าเรื่องของเยาวชนเข้ากับภูมิปัญญาจากผู้สูงวัย เพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวแบบมีเรื่องเล่าและเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์

3. ในระยะยาวเสนอให้ขยายโมเดลนี้ไปยัง ชุมชนเมืองเปราะบางหรือเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่มีความแตกต่างของวัยหรือวัฒนธรรม เพื่อลดช่องว่างและสร้างทุนทางสังคมร่วม

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการนี้เขียนขึ้นจากบทเรียนและประสบการณ์จากการดำเนินโครงการบริการวิชาการเพื่อการพัฒนาชุมชน ที่เน้นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างผู้สูงอายุและเยาวชนในชุมชนท้องถิ่น ผู้เขียนขอขอบคุณภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนที่ร่วมสนับสนุนการสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคมในการเชื่อมโยงพลังระหว่างรุ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ขอขอบคุณชุมชนท้องถิ่นและอาสาสมัครทุกคนที่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างวัย รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะอันมีค่าในการพัฒนาแนวคิดและเนื้อหาของบทความให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570)*. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2567, จาก https://province.mots.go.th/ewtadmin/ewt/ranong/download/article/article_20230418122435.pdf

จุฑารัตน์ แสงทอง. (2565). การเห็นคุณค่าในตนเองของผู้สูงอายุผ่านบทบาทอาสาสมัคร. *Asian Journal of Arts and Culture, 15*(2), 73-89.

ปณิธี บราวน์ (2557). พฤฒพลัง: บทบาทของกลุ่มผู้สูงอายุและ “ทุน” ที่ใช้ในการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงวัย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, *31*(3), 97-120.

ปัญจ์ปพัชรภร บุญพร้อม และ พิมพ์นภัส ภูมิกิตติพิชญ์. (2567). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของงานสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านหนองพะวา ตำบลบางบุตร อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง. *วารสารคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 32*(4), 26-38.

พรรณธิภา เอี่ยมสิริปรีดา, อัจศรา ประเสริฐสิน และ นริสรา พึ่งโพธิ์สภ. (2560). การสร้างเสริมพลังในผู้สูงอายุผ่านการทำงานอาสาสมัคร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, 11*(2), 21-35.

พระวิมาน คมฺภีรปญฺโญ, และ ภานุวัฒน์ สิงห์คำป้อง. (2567). พัฒนากระบวนการจัดการสังคมผู้สูงอายุแบบมีส่วนร่วมของชุมชนฐานรากในอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารเสฏฐวิทย์ปริทัศน์, 4*(1), 82-97.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2567). *อธิการบดีพบประชาคม มธ.' 9,348+1 = ONE TU: We share, we change, we win*. สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2567, จาก https://tu.ac.th/thammasat-020767-townhall-meeting-one-tu

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2566). รายงาน*สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2565.* สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2567, จาก https://thaitgri.org/?p=40208

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, วรรณลักษณ์ เมียนเกิด, ธนิกานต์ ศักดาพร, อชิรญา จงรักษ์, กรรณิการ์ บรรเทิงจิตร, นิติกุล ทองน่วม, . . . อัจฉริยา เอิญ ยอดเพชร. (2565*). โรงเรียนผู้สูงอายุ: ชุดความรู้ที่มุ่งสู่ภาวะการสูงวัยอย่างมีพลัง*. กรุงเทพฯ: บริษัทจรัลสนิทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2566). *ภาวะสังคมไทย ไตรมาสสอง ปี 2566.* สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2567, จาก https://www.nesdc.go.th/download/Social/Social_Report/2566_q2_001_report.pdf

Agbai, E., & Oko-Jaja, E. S. (2024). Bridging culture, nurturing diversity: Cultural exchange and its impact on global understanding. *Research Journal of Humanities and Cultural Studies*, *10*(2), 42-58.

Aikawa-Faure, N. (2014). Excellence and authenticity: Living national (human) treasures' in Japan and Korea. *International Journal of Intangible Heritage,* (9), 39-53.

Chambers, R. (1994). Participatory rural appraisal (PRA): Analysis of experience. *World Development, 22*(9), 1253-1268.

Clark, M. W., McKague, M., Ramsden, V. R., & McKay, S. (2015). Deeper learning through service: Evaluation of an interprofessional community service-learning program for pharmacy and

medicine students. *Journal of Research in Interprofessional Practice and Education, 5*(1), DOI: 10.22230/jripe.2015v5n1a175

Lin, N. (2001). *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action.* Cambridge: Cambridge University Press.

Liu, H., Topping, A., & Guo, P. (2024). Intergenerational engagement with Asian residents in long-term care facilities: A mixed method systematic review. *Frontiers in Public Health*, *12*, DOI: 10.3389/fpubh.2024.1422134

Lynott, P. P., & Merola, P. R. (2007). Improving the attitudes of 4th graders toward older people. *Educational Gerontology, 33*(1), 63-74.

Murayama, Y., Murayama, H., Hasebe, M., Yamaguchi, J., & Fujiwara, Y. (2019). The impact of intergenerational programs on social capital in Japan: A randomized population-based cross-sectional study. *BMC Public Health*, *19*(1), DOI: 10.1186/s12889-019-6480-3

Newman, S., & Hatton-Yeo, A. (2008). Intergenerational learning and the contributions of older people. *Ageing Horizons,* (8), 31-39.

Portes, A. (1998). Social capital: Its origins and applications. *Annual Review of Sociology, 24*, 1-24.

Putnam, R. D. (1993). The prosperous community: Social capital and public life. *The American Prospect, 4*(13), 35-42.

Raynes, N. V., & Rawlings, B. (2004). Recreating social capital: Intergenerational programmes and bridging networks: An English model-phase 1. *Journal of Intergenerational Relationships, 2*(1), 6-28.

Samsudin, I. L., Ariffin, S. I., & Sapri, M. (2022). Intergenerational program and care: Analysis of Malaysia intergenerational modules, policies and guidelines. *International Journal of Law, Government and Communication*, *7*(27), 13-25.

United Nations. (2023). *2023 SDG Summit*. Retrieved 10 November 2024, from https://www.un.org/en/conferences/SDGSummit2023